

Historiefag, historiedidaktikk og historiebevissthet

Av Jan Bjarne Bøe

Jeg er bedt om å si noe om fagdisiplinen historiedidaktikk. Dette har vært et omdreiningspunkt i arbeidet mitt i Stavanger lærerhøgskole/Høgskolen i Stavanger/Universitetet i Stavanger i mange år - fra 1975 til 2013.

Hvordan finner læring sted? 'Læring' er enkelt sagt endring i menneskers personlighetsliv, som endret atferd og/eller som en indre opplevelse. Historiedidaktikk er studiet av «møtet» mellom fortiden og dens brukere. Fortiden framtrer på mange måter, brukerne er av mange slag, og følgelig vil «møtet» med fortiden være forskjellig.

Historiedidaktikken slik den blir oppfattet i dag, er forskjellig fra det man la i begrepet for tredve-førti år siden. I fortrengt form var blikket den gang rettet mot eleven og klasseromsundervisningen hvor ett av målene var at eleven skulle utvikle kunnskap og ferdigheter i faget slik faget ble forstått av faghistorikerne. Fokus var på skole, fag og undervisning, og hvor læreren og læreboken var fasiten på de spørsmål elevene arbeidet med.

I dag er fokus i historiedidaktikken på *historiebevissthet*. Fortsatt er elevens arbeid med skolefaget historie viktig; fortsatt er den historiske sannhet et mål for skolearbeidet; fortsatt står læreren sentralt i gjennomføringen av det elevene skal arbeide med. Men med begrepet historiebevissthet kom en ny dimensjon i tillegg: Vekten ligger ikke lenger på lærerens undervisning, men på elevens læring. Utgangspunktet for undervisningen er de holdninger, oppfatninger og kunnskaper som elevene bringer med seg. Det er ikke lenger bare historikernes faglige fortellinger som blir lyttet til; også de flyktige beretningene i massemediene og elevenes egne opplevelser av sin egen og andres fortider er trukket inn i skolens virksomhet. Men som en konsekvens av dette framtrer konflikten mellom det historisk sanne og det kulturelt nødvendige – mellom sannhet og mening. Og denne konflikten vil også framtre i klasserommet.

Historiedidaktikk forstått som historiebevissthet forutsetter at elevenes *livsverden* trekkes inn i skolens planlagte undervisning. De er ikke bare elever, men også barn og unge med et liv utenfor skolens rekkevidde.

Utviklingen av historiebevissthet er ikke en avsluttet prosess den gang man forlater skolen. Modifisering av historiebevissthet foregår i alle aldre. Som et livstidsprosjekt inngår historiebevissthet i den generelle sosialiseringen i samfunnet og står på linje med utviklingen av andre kulturelle aspekter. Den diffuse talen om at historiedidaktikken ikke bare aktualiserer skolen som forskningsfelt, men også hele samfunnet, *kan* risikere at problematikken blir for allmenn. På den andre siden kan nettopp det breie perspektiv ved sosialiseringen åpne for det allmenne og dermed det sammenlignbare ved utviklingen av historiebevissthet.

Møte med fortiden er ofte ikke tilfeldig, men skjer gjerne ut fra bestemte formål eller hensikt, for eksempel når man besøker minnesteder hvor viktige hendinger en gang for lenge siden fant sted. Slik sett lever fortiden i nåtiden i kraft av den bruk man gjør av fortiden. Fortiden kan brukes på ulike måter og med ulike motiv, og bruken kan ha flere funksjoner. Fortidsbruken avspeiler hva man synes er viktig og riktig – og det motsatte: Det man synes er forkastelig og nedrig, blir heller ikke markert men overlatt til glemselen. Fortidsbruken forteller dermed noen om verdier og standpunkter. Historien er ikke noe som eksisterer i kraft av seg selv, men er en konstruksjon ved at bestemte deler av fortiden blir satt sammen på en slik måte at fortiden gir mening. Kort sagt: «Møtet med fortiden» består ofte av de fortellinger om fortiden som oppleves som meningsfulle, naturlige, selvsagte eller innlysende.

Disse fortidsfortellingene uttrykker de kulturelle verdier som barnet og den unge skal tilegne seg. De fleste av disse verdiene framtrer ikke som kunnskap i snever forstand, men mer som holdninger og oppfatninger. Læring av disse verdiene er som breie prosesser. Etter hvert som denne tilegnelsen finner sted, blir individet gradvis innforlivet i denne kulturen og ser den som «sin egen». Mange av holdningene og oppfatningene dreier seg om hva fortiden «var», hva nåtiden «er» og hvilke perspektiver man har på framtiden – det vil si det vi kaller for historiebevissthet.

Det sentrale spørsmålet er hvordan historiebevissthet utvikles og styrkes hos eleven. Her inngår flere komponenter, stundom parallelle og gjensidig støttende, men også motstridende og konfliktfylte. Som en helhet kan vi kanskje identifisere komponentene, men langt vanskeligere er det å avgjøre den betydning hver enkelt av dem har. Dertil kommer at noen komponenter først er kraftfulle på et seinere tidspunkt, etter at elevene har forlatt skolen. Likevel – på tross av all usikkerhet – kan vi peke på visse forhold som spiller en rolle i

hvordan elevenes historiebevissthet blir utviklet. Eller mer presist: Vi kan peke på bestemte *kunnskapsområder* som kan kaste lys over hvordan historiebevissthet utvikler seg.

Sagt med én utpust har vi behov for å forstå faghistoriens teori og empiri, brukernes individuelle og kontekstuelle forutsetninger, og de pedagogiske og organisatoriske forhold som har betydning for deres møte med fortiden. Vi har med andre ord behov for kunnskap på følgende områder:

- Kunnskap om hvordan og hva elevene tenker og opplever, hvordan de forstår seg selv og andre, og hvordan den «ytre» verden preger deres «indre» verden.
- Kunnskap om hvordan vitenskapene forstår fortid og nåtid, og hvilken funksjon historiefaget har i dagens samfunn.
- Kunnskap om hvordan fortiden framtrer i daglig bruk, og hvilken rolle fortiden spiller for enkeltmennesket og kollektivet.
- Kunnskap om hvordan kommunikasjon foregår, og hvordan kommunikative ferdigheter kan oppøves hos elevene.
- Kunnskap om hvordan skolen er lagt til rette, og hvordan lærere selv kan planlegge undervisning og læring for å utvikle elevenes historiebevissthet.

Å forstå hva «møtet med fortiden» innebærer, må man hente kunnskap fra flere fag, som historie, sosialantropologi, sosiologi, psykologi og pedagogikk. Kunnskapene er så omfattende at man vanskelig kan besitte annet enn deler av dem! Historiedidaktikk har med andre ord endret seg fra å være et hjelpefag for pedagogikken til å bli et selvstendig fag på linje med andre historiedisipliner som har behov for en rekke hjelpefag. Pedagogikk er blitt ett av hjelpefagene.

På denne bakgrunn stilles lærere i historiefaget overfor kanskje større oppgaver enn lærere i andre fag. I alle fall – lærere i historiefaget forvalter sannsynligvis skolens viktigste oppgave!